

den chockade

Fritänkaren

Nr. 114 Februari 2003

Elfte årgångens tredje nummer.

Innehåll :

Poststrul	2
Närbesläktade problem (med <i>Roth</i> -debatten)	3
Rutger Andersson in memoriam	4
Alfrida Klingstrand in memoriam	5
Hubert Everts hemlighet	5
Nytt ljus över Dag Hammarskjöld	8
Ahasverus, del 26 : <i>Hypatia</i>	9
Shakespearedebatten går vidare (del 48) : " <i>En oreda av spöken</i> "	11
George Gershwins fantastiska insatser	11
Focus på Vietnam i filmfestivalen	13
Kalender, februari 2003	15
Hälsoresan, del 15 : <i>Farväl till södern</i>	16
Bröllopsresan, del 4 : <i>Intermezzo</i>	17
Lyckliga möten i Ladakh, del 6 : <i>Fiasko i öknen</i>	18
Några böcker av Nicholas Luard	20

Fritänkaren är en unik kulturtidskrift som på ett personligt sätt förmedlar filmupplevelser och kunskap i musik och litteratur jämte reseskildringar från främst medelhavsländerna och Himalaya med oförglömliga möten med andra folk, mentaliteter och unika personligheter, samtidigt som den genom utforskningar i politik och religion försöker pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer.

Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagens viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktören står för alla artiklar som ej är signerade.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 3.2.2003

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - *Letnany 128*

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

e-post-adress: lanciai@hem.utfors.se

Poststrul

Man går till posten för att posta femtio föreningsbrev. Postkontoret har lagts ner. Man hänvisas till en speceriaffär i närheten. När man kommer tungt lastad till speceriaffären finns det bara en postexpedit i kassan och en kö på femtio personer. När man kommer fram till kassan efter en halvtimmes väntetid finns det inga frimärken kvar. De är slut. Man hänvisas till ett annat postkontor, dvs. en annan speceriaffär var det kan finnas en postkassa med en expedit. Var denna närmaste alternativa speceriaffär kan finnas vet ingen.

Man satsar då på ett gammal välbekant postkontor, som man vet att ännu finns kvar, ett av kanske två som finns kvar i storstaden Göteborg. (Det andra finns då på Hisingen.) Så man cyklar genom hela stan och finner sitt postkontor. Även där är det kö, men när man kommer fram till kassan meddelas det att man för att köpa frimärken måste gå till ett annat kontor. Man går till det andra kontoret. Där meddelas det att portot har chockhöjts - igen. På bara några år har portot inom Norden för 100 gram höjts från 12 till 20 kronor, då först Nordenportot slopats förra året, så att Norden fick samma porto som resten av Europa, och sedan B-post-begreppet slopats, så att det numera bara är tillåtet att skicka A-post. Även föreningsbrevsportot har höjts med 25%, fastän landet bara har en inflation på 2%. Då jag ändå vill skicka mina föreningsbrev krävs jag inte bara på legitimation utan även på att jag ska ha föreningsbrevsrättigheter.

"Men det har jag haft i sju år," genmäler jag.

"Men det gäller bara i ditt lokala postkontor."

"Men det finns inte kvar."

"Ja, här måste du visa nya protokoll från styrelsesammanträden och papper på att det godkänts av posten. Annars går det inte," förklarade den sterila robotfröken i det helt steriliserade nya postkontoret, som var helt befriat från all mänsklig trivsel. Den nya personalen utstrålade intensivt den attityden att de var där för att jävlas med folk i enlighet med det nya postväsendets nya politik: Posten ska inte vara till för att tjäna folk, utan folk ska vara till för att tjäna posten, så att den ska gå med vinst.

När jag en tid senare ska lösa ut en postanvisning upprepar sig situationen: "Den kan du inte lösa ut på det här postkontoret. Du måste gå till ett annat."

"Vilket då?" frågar jag och hänvisas till någon annan ände av stan. När man kommer dit måste man betala för att lösa ut sina egna pengar, oavsett hur litet pengar man fått. Har man fått 20 kronor på posten kostar det ändå 20 kronor att lösa ut sina egna pengar. Posten ska ju gå med vinst till varje pris, annars har den inget existensberättigande, enligt dess företagsledare.

Man tänker då på alla de gamla hederliga postanställda som skött sitt arbete felfritt i decennier med den äran och som sedan plötsligt avskedats av det nya systemets yrkande på lönsamhet och stängning av så många kontor som möjligt. Chefen som genomförde alla dessa "reformer" tvingades efteråt att avgå efter omfattande kritik, men naturligtvis fick han avgångsvederlag och fallskärmar. Alla de miljonerna borde mera rättvist ha gått till alla hans avskedade anställda.

Detta är inte rationalisering. Det är irrationalisering och en seger för det hårda samhället och dess kortsiktighet. Kontinuitetstänkandet har offrats för det kortsiktiga lönsamhetstänkandet, vars radikala förändringar bara gagnar ett litet fåtal i chefsställning medan majoriteten blir lidande. Och att ta ut en straffavgift för att en kund ska få hämta ut sina egna pengar är bara ägnat att göra kunderna förbannade.

Till följd av postens chockportohöjning måste tyvärr därmed även Fritänkaren höja sitt pris för första gången på 10 år med en 50-lapp per prenumeration.

Närbesläktade problem

I Paris fanns det på sin tid en *Salon des refusés* för refuserade konstnärer. Alla som vägrades tillträde till de etablerade konstgallerierna kunde trösta sig med att få ställa ut på "De refuserades salong", där namn som Manet, Gaughin, Cézanne, Monet, van Gogh, Lautrec, Seurat, Matisse och andra hamnade och slog igenom. Emellertid finns det ingen *Salon des refusés* i Sverige för refuserade författare: en författare kan aldrig försvara sig mot en refusering. Om han känner sig orättvist refuserad kan han aldrig överklaga. Därigenom kan barocka situationer uppstå, som att en författare refuseras i decennier utan att bokförläggare ens är medvetna om vem som refuseras in absurdum - de läser i regel inte manus själva, och det är ständig cirkulation på lektörerna.

Emellertid har nu Laila Roth vågat svara en refuserande förläggare genom e-mail-möjligheten. Hon skriver till en förläggare, som hänvisade henne till större förlag, så här:

"Varmt tack för ditt personliga refuseringsbrev - vanligen brukar förlagens refuseringsbrev vara extremt opersonliga och intetsägande. Norstedts exempelvis använder alltid samma stereotypa refuseringsformel, så att man inte ens kan få en aning om lektören ens läst det insända manuset. Bonniers brukar svara personligt men alltid nedlåtande och förolämpande, samtidigt som de alltid har fräckheten att behålla titelsidan för arkivering, så att man sedan själv måste rekonstruera den.

Det är tyvärr min erfarenhet av "större förlags" bedömningar av insända manus. Andra förlag svarar inte alls, och när man efter två år beger sig till dem personligen för att fråga om sitt manus vet ingen någonting om det. Flera förlag skickar aldrig tillbaka refuserade manus, om man inte själv insisterar på det. En tilltagande praxis tycks vara att refuserade författare inte ens informeras om att de blivit refuserade.

Min enda publiceringsmöjlighet hittills har varit att ingå i en sorts skrivarkollektiv, där vi har en gemensam web-sida med en redaktör som ständigt lägger ut nya texter, medan vi naturligtvis samtidigt ständigt har manus liggande hos förlag, som fortsätter att refusera dem i det oändliga sedan 30 år tillbaka.

Själv utvandrade jag till England för ett drygt decennium sedan efter bittra erfarenheter som lärare av Sveriges skolsystem, som ledde mig in i den omöjliga situationen, att jag inte kunde undervisa vad jag var utbildad i, då det var oförenligt med Skolöverstyrelsens direktiv. Jag fann det alltså omöjligt att som lärare ge mina elever av min kunskap då det stred mot politiska direktiv. Detta fann jag helt i linje med Sveriges övriga schablonmässiga kulturintolerans, vars samhälle stöder och uppmuntrar skräpkultur medan finkulturen rationaliseras bort som olönsam och riskerar att försvinna. Ett annat utslag av denna skeva överstandardisering är rättssystemets tendens att ignorera vanlig kriminalitet för att prioritera en absurd skattelagstiftnings genomdrivande med överdriven förföljelse mot skattesmitare, dvs. majoriteten av svenska folket - medan statsanställda vid avskedandet belönas för sin inkompetens med svindlande fallskärmar. Följaktligen skenar kriminaliteten och den ekonomiska brottsligheten. Se vidare "Drabbad av Sverige" av Marianne Alopaeus.

Vi i Letnany (som förekommer på nämnda web-sida) är alla idealister utan förmögenhet som därför inte ens har råd att publicera oss själva på egna förlag, varför vi är hänvisade till gratisprostitution på nätet.

Just for your information, med vänliga hälsningar,

Laila Roth"

Därmed har den s.k. *Roth*-debatten inletts, som redan resulterat i åtskilliga skrivelser från andra refuserade författare inom Letnany, t.ex. Björn Björkegren, som bl.a. skriver så här:

”Jag har alltså varit publicerad i två antologier på W&W. I båda fallen har man petat i texterna utan mitt medgivande. Det gillar jag inte... I båda fallen har jag blivit ombedd att skicka in mer. (----) Jag har även av Dorothea Bromberg blivit lovad att bli publicerad i en helt egen bok, med villkoret att jag lovade redigera bort det jag själv tyckte bäst om och mera utveckla det jag själv tyckte sämst om, dvs det mer spekulativa. Detta erbjudande resulterade i att jag refuserade mig själv.”

Detta skulle innebära, att förlagen anser sig ha rätt att tillrättalägga sina författare efter eget godtycke. Är man inte därmed inne och ruckar på tryckfriheten? Har förlagen rätt till privat censur? Faktum är, att exempelvis Strindbergs ”Hemsöborna” aldrig hade blivit publicerat (i original) om inte Bonniers gått in och ”korrigerat” den.

Debatten fortsätter.

Rutger Andersson in memoriam

Rutger avled i en plötslig hjärtinfarkt vid 57 års ålder. Den kom helt utan förvarning. Han firade julen som vanligt med sina kusiner i Stockholm och begav sig därefter till sitt lantställe vid Lygnern, där han ägnade sig åt reguljära skötselarbeten med snöskottning och annat, när han dagen efter nyårsdagen plötsligt togs med överraskning av döden. Den kom så oförmodat att han inte ens hade skrivit något testamente.

Hur orättvist kan livet bli? Han var i sin bästa ålder, hade enbart berömliga insatser och färdiga arbeten bakom sig, hade enbart arbetat konstruktivt i hela sitt liv som inredningsarkitekt av högsta klass, och till hans verk hör miljöer som restaurang Gamle Port, Fiskekrogen och Biopalatset vid Kungstorget, Göteborgs största och enda trivsamma större biokomplex. I stället för inredningsarkitekt bör han betecknas som en utpräglad och banbrytande miljöarkitekt, ty hans unika specialitet var just en särpräglad känsla för att åstadkomma mänskligt trivsamma miljöer, vilket inte minst hans intima huvudverk, hans egen bostad i kvarteret Furiren på Viktoriagatan 15, sedermera förklarad som Byggnadsminne, vittnar om, vilket kvartershus han med sina grannars hjälp lyckades rädda undan hårdrenovering och eventuell rivning.

Utmärkande för hans personlighet var en sällsam försynthet, han gjorde aldrig något väsen av sig, skröt aldrig med sina oerhörda kunskaper och sin allomfattande ej minst musikaliska bildning, såg aldrig ner på sina medmänniskor utan snarare upp till dem alla, och var på sätt och vis en idealisk människa. Så uppfattade honom åtminstone hans släktingar och särskilt hans kusinbarnbarn, för vilka han brukade vara familjens tomte vid jularna.

Ty själv hade han aldrig familj. Han framlevde sitt liv som den klassiske och oförbättrelige ungarlen med arbetet och musiken som sina enda passioner, vilka han odlade pliktmedvetet och utan extravaganser. Därmed framstod han för många av sina vänner som en gåta: hur kunde han låta bli att ha något privatliv? Och den gåtan kommer vi aldrig att kunna lösa. Samtidigt gick han så intensivt upp i sitt skapande liv, att han ägnade sin hälsa och döden så liten tanke, att slutet kom som en fullständig överraskning. Två dagar innan han gick bort satt han med sina kusiner och diskuterade just testamentsfrågan: hur allvarlig var den? Hade han skrivit något testamente? Självfallet inte! Det var oviktigt! Och två dagar senare infann sig dess vikt med ödesdiger tyngd.

Risken med hans bortgång utan efterlämnat testamente är, att allt vad han ägde, sin bostad och sitt hus vid Lygnern med allt vad han samlat, går till Allmänna Arvsfonden, då han varken hade syskon eller föräldrar i livet. Detta vore den totala orättvisan mot hans kusiner, som dock var den enda familj han hade. Minst av allt hade han själv velat att allt vad han arbetat ihop skulle gå till Unga Örnar, diverse scoutrörelser eller andra klämkäcka sportrörelser, som han aldrig själv hade något intresse av: medel som tillfaller Allmänna Arvsfonden brukar gå till sådant. Hans fritidsintressen var i stället musiken, han spelade i många år för Carl Tillius i Göteborg, och i synnerhet operakonsten låg honom varmt om hjärtat. Vi arbetar nu för att få någon ordning på detta problem, ehuru det är tungt: det borde vara förbjudet för någon att gå bort så tidigt, och speciellt om han inte ens skrivit något testamente.

Tag varning och lärdom härav, alla gamla ungar och jungfrur utan anhöriga, om ni själva vill bestämma hur era tillgångar skall användas när ni är borta!

Alfrida Klingstrand in memoriam

Hon var en stor musikälskare med stort förflutet. Hon var en av de ledande krafterna i Axel Fredenholm-sällskapet, som såg sin storhetstid för 50 år sedan när det begav sig kring det enorma andliga uppvaknandet-uppsvinget kring Martinus och hans nya kosmologi. Martinus och Axel Fredenholm samarbetade till en början, tills Fredenholms mera realistiska och verklighetstillvända filosofiska sanningssökande fredsörelse nödgade honom att gå sin egen väg. När Axel Fredenholm dog 1962 var det ingen som kunde ta över hans unika ledarskap, och rörelsen upplöstes. Endast böckerna finns kvar, nu när inte heller längre hans ständiga sekreterare Alfrida Klingstrand längre finns att som den sista bevara minnena av kanske på sin tid Göteborgs mest konstruktiva andliga rörelse. Hon blev 97 år gammal.

Hubert Everts hemlighet

Man ställdes hänsynslöst inför *fait accompli*. Plötsligt bara var dödsannonsen där i tidningen. Ens bästa vän från ens bästa skoltid var död, 51 år gammal.

När man undersökte saken tycktes samma chock ha drabbat alla som kände honom, även dem som känt till hans sjukdom. Det var en sorts hudcancer som satt sig i tarmen och där utvecklats aggressivt. Han hade bekämpat den med framgång och kunnat återgå till jobbet i höstas, bara för att sedan få budet att den återkommit och definitivt.

När jag senast träffat honom sommaren 2001, när han målade om sitt hus, hade han inte sagt någonting och som vanligt verkat kärnfriskheten själv. Han hade ju alltid levat mycket sundare än jag. Vi hade pratat på glatt som de goda vänner vi alltid varit och kunnat konstatera att egentligen ingenting förändrats under de 42 år vi känt varandra. Vi var båda desamma, i princip oförändrade, sedan vi blivit bästa vänner som åttaåringar bland en hopper invandrarbarn i den katolska skolans ruggiga lokaler i Östra Hagaskolan, en skola för utvecklingsstörda, mest mongoloida barn, där den missionerande katolska skolan fick inhyra sig på nåder....

Denna katolska skola på den tiden var säkert Göteborgs mest sällsamma skolmiljö. Det var barn till SKF-arbetare från Italien som bodde i barackerna i Sävenäs (där också Hubert med sin bror växte upp), det var flyktingbarn från Ungern (1956), Polen, Tjeckoslovakien och Baltikum, (Huberts och Aldos far är estländare,) vi hade även en fransk flicka i klassen och några mycket bråkiga och

stökiga rödhåriga irländare, (den vilda familjen Engberg var ökänd för sin extrema livlighet,) och det var några Lanciariar, som kom nästan direkt från Argentina. Undervisningen förmedlades handfast av några fantastiska nunnor från Tyskland, vars pedagogik var så effektiv, att mina tre år i katolska skolan var nästan de enda skolår som lärde mig något av vikt. Hubert och jag hörde till de frivilliga kvarsittarna på lördags-eftermiddagarna, då skolsystrarna gav extraundervisning i tyska för dem som ville vara med.

Då alla dessa barn i regel kom direkt från kriget, då deras föräldrar flytt därifrån eller från dess ruiner, förhärskade en mycket stark anda av beslutsam konstruktivism i denna skola. Dessa familjer hade kommit till Sverige för att skapa en ny och bättre värld, ohyggliga lidanden i det förflutna hade gjort dem till erfarenhetsguldgruvor av vettig moral, och Hubert kom dessutom liksom jag delvis från österled: Finlands och Estlands erfarenheter av Stalin ingick i våra personligheter. Hubert hade den starkaste integriteten i klassen, han var alltid rättvis men aldrig dominerande, och brutalitet och våld var helt väsensfrämmande för honom. Min familj bodde då i villa i Utbynäs medan Aldo och Hubert bodde i det största höghuset i Kortedala, de kom till mig ibland och hälsade på och vice versa, det var ju faktiskt inte så långt ifrån; men senare i livet fick Hubert med sin familj hus i Långedrag medan jag som eländig obotlig arbetsnarkoman hamnade i slummen, så det jämnade ut sig med åren.

Så intensiva och lärorika var dessa tre korta år i katolska skolan, att man sedan i Samskolan kände sig helt malplacerad. Där fick man plugga vad man redan lärt sig i katolska skolan något år tidigare, undervisningen gick mest ut på 'enskilt arbete' som innebar att var och en fick göra vad han ville, alltså inte lärde sig någonting, och i stället för exotiska invandrar- och flyktingbarn fick man till klasskamrater söner till bankdirektörer och ledande affärsmän, snobb-barn som man aldrig fick någon varm kontakt med. Lyckligtvis fanns det också några läkarbarn och judar - annars hade Samskolan varit hopplös som snobbskola.

Aldo gav en underbar karakterisering av sin bror, som inte kan göras bättre. Hubert var något så sällsynt som en alltigenom god människa och därtill sällsynt välskapt - hans vackra moders skönhet gick igen hos honom men i helt maskulin version. Han var en boren atlet med ett hjärta av guld kombinerat med en naturfilosofs klokhets. Han tyckte om att ta hand om folk, han gav dem villigt all den tid i världen de behövde utan några reservationer, hans hjälpsamhet var ett fenomen, och sådan var han hela livet - redan som åttaåring när vi hamnade i samma klass. Samtidigt var han fullständigt anspråkslös - han krävde aldrig något tillbaka utan var närmast ensidigt generös och det mot alla som kände honom.

Varför skulle han då drabbas, han, den bäste av oss alla? - var frågan som riktades mot den maximalt orättvisa försynen. Under begravningsakten i kyrkan var den tryckande tystnaden fruktansvärd just genom denna himmelsskriande fråga, som alla kände men ingen kunde uttrycka, då den bedövade bedrävelsen var för paralyserande. Prästen överraskade dock alla positivt med att, utan att ha känt Hubert alls, bara genom inkännande kunde lägga just de rätta orden.

Fastän våra vägar skildes 1962 fortsatte vår kontakt, utan att vi egentligen sökte upp varandra. Vi stötte på varandra då och då slumpmässigt och konstaterade då att allting var i sin ordning och att ingenting förändrats. Emellertid uppstod en kris i bådas våra liv 1970-71, som åter förde oss samman intimt som ynglingar. Hubert gick då ut skolan och började arbeta på bank, vilket han snart kände att var helt fel. Han kom då i kontakt med scientologerna, som erbjöd honom ett alternativ. Jag hade precis då distansierat mig från scientologerna, fastän alla mina syskon och min mor förblivit engagerade, och jag vågade avråda Hubert från att fortsätta den vägen. Han tog mitt råd på allvar och slog in på en annan väg, han blev hantverkare och lärare och en mycket duktig snickare och fick med tiden tjänst på Rudolf Steiner-skolan. Från scientologerna i min familj fick jag höra att jag givits skulden för att Hubert

lämnat den vägen, men jag förebråddes aldrig för saken. Valet hade sista slutligen varit Huberts eget.

Men då fick jag första gången inblickar i Huberts privata tankevärld, hur oerhört skeptisk han var mot hela tillvaron, hans tvivel och hans alltid otillfredsställda sökande. Det var som om han var alldeles för bra som människa både till kropp och till själ för att någonsin kunna bli nöjd med sig själv, som om hans tillvaro var för bra för att vara sann och som om han därför inte riktigt kunde tro på den, hur mycket han än kunde njuta av den. Under den fulländade godhetens och skönhetens yta var han en orolig skeptiker och djupt spörjande melankoliker.

En gång när vi träffades, som vi brukade göra, helt apropå, på Östra Larmgatan, då vi inte setts på åratal, började han genast tala om sina kroppsliga bekymmer. Jag kunde inte ta det på allvar, ingen var ju friskare än han, och jag attribuerade det till en sorts hypokondrisk överdriven oro för sin hälsa. I själva verket var det något som gick djupare än hälsan. Han var så bra och en så idealisk människa, att han inte kunde fatta vad det var för fel på honom - som om det måste finnas något fel bara för att han var så bra och hade det så bra.

När sjukdomen kom tog han det med fulländat jämnmod: fortsatt som vanligt, ingen förändring, festen fortsätter, låt den inte rubbas. Desto brutalare kommer så den chockartade bortgången.

Hur ska man förklara och förstå den oerhörda sorg som uppstår när en så kär vän går bort? Det hjälper inte att analysera och förklara bort det hela - sorgen består och kan inte förträngas. Vad är det som händer egentligen?

Ibland har man fått höra sällsamma vittnesmål om hur det står till på den andra sidan. Sådant kan ju inte vetenskapligt utrönas och måste sorteras bland rena teorier. Men om man utgår från, att livet fortsätter efter döden, så är det inte helt ologiskt att tänka sig, att den avlidne själv måste känna en oerhörd saknad av alla dem som han känt och älskat. Känslor går genom och över alla dimensioner, och det är inte orimligt att anta, att de kvarlevande kan känna den avlidnes känslor av saknad på den andra sidan, om de stod honom tillräckligt nära och har anlag för empati. Det är antagligt att sorgen helt enkelt är både den avlidnes och de kvarvarandes ömsesidiga känsla av saknad av möjligheten till den konkreta kontakten med varandra.

Hur skall den då bearbetas? Det finns bara ett sätt, och det är det som i regel alla helt naturligt ägnar sig åt: att helt enkelt fortsätta umgås med den avlidne på det enda sätt som går, alltså i tankarna. I bästa fall kan det uppstå telepatisk kontakt. Något sämsta fall finns inte, då denna praktik av fromhet gentemot bortgångna aldrig kan skada.

Enligt judisk uppfattning är den högsta välgärning man kan göra i livet en välgärning för en avliden, ty det kan man aldrig få någon lön eller något tack för. Det kostar ingenting heller. Bara en god tanke är en sådan välgärning. Det är på något sätt att helt enkelt bara odla vanlig mänsklig godhet, då det aldrig kan finnas något ont på den andra sidan.

Det finns mera dokument i ärendet, som dock är förbehållna anhöriga och vänner till Hubert vid förfrågan, samt Eino Hanski-sällskapet, till vilket Hubert inte hörde men dock inföll i ramen av, då han var en av dessa få nära vänner som hade den kultursfärens mentalitet gemensam med mig, liksom Eino Hanski hade intill övertydlighet och ett antal andra, exempelvis den 1989 framlidne Borgå-guldsmeden Berndt Lindholm, 43 år gammal, vars förlust i saknad ensam bland vänner kan mäta sig med smärtan efter Hubert. Vi hoppas längre fram under våren kunna presentera pjäsen om Berndts liv, "*Att fånga en dröm*", på nätet bland "*Fritänkarens dramer*", <http://hem.fyristorg.com/baurelio/dramer-index.html>.

Nytt ljus över Dag Hammarskjöld

De aldrig helt uppklarade omständigheterna kring Generalsekreterarens död har lett till en formidabel mytbildning som ytterligare försvårat och saboterat klargörandet. Till detta bidrog i hög grad de mycket invecklade politiska turerna som föregick katastrofen. Det kalla kriget höll på att involvera Kongo och Afrika i kritiskt hög grad genom Chrusjtjov-Sovjets inblandning i Kongos inre angelägenheter genom dess stöd till president Lumumba, vilken situation förvärrades genom Lumumbas störtande och avrättning och Mobutus västunderstödda diktators etablering i stället. Chrusjtjov anklagade Hammarskjöld öppet i FN för att vara partisk för väst mot öst, vilket Hammarskjöld dock framgångsrikt lyckades rentvå sig själv och FN från, varvid FN:s möjligheter som en tredje världsmakt blev uppenbar genom de talrika nya medlemsstaterna från tredje världen, som Hammarskjöld stödde mot både öst och väst och som helhjärtat gav Hammarskjöld sitt stöd. Därmed fick faktiskt både öst och väst motiv till att vilja bli av med Hammarskjöld, i synnerhet öst, och Berlinmurens uppförande fem veckor före Hammarskjölds död tillspetsade situationen ytterligare.

Nyligen presenterades en ny utredning över omständigheterna till Generalsekreterarens gåtfulla död den 17 september 1961. Det var den bästa nyundersökning som gjorts sedan Gunnar Möllerstedt presenterade sina rön i Göteborgs-Posten för 20 år sedan. Han fick själv vara med här och bidra med sina aktuella synpunkter.

Man har kommit fram till, att vad som troligen hände var följande. Hammarskjöld skulle flyga till Ndola i Nord-Rhodesia (numera Zambia) för att där träffa Katangas president Moïse Tshombe, som av FN-trupper drivits i tillfällig exil från Katanga, och med honom lösa Katangakrisen. Tshombe såg själv fram emot mötet med Hammarskjöld. Men det fanns starka ekonomiska intressen i Katanga, representerade av främst vita legosoldater, som hade skäl att hindra mötet, då deras ekonomiska intressen i Katangas gruvor motsatte sig en återförening av utbrytarstaten Katanga med Mobutus Kongo. Dessa kunde tänkas vilja hindra mötet Hammarskjöld-Tshombe, och Hammarskjöld hade varnats för detta. Hans piloter var medvetna om faran.

Men planet kom lyckligt fram till Ndola och gjorde en sväng för att landa, när någonting inträffade. Vittnen har senare hävdade att ett främmande plan kom och störde landningen genom att skjuta skarpt. Till följd därav gjorde Hammarskjölds plan en tvärrare gir än vad som hade planerats, manövreringen gick därmed över styr, och planet störtade.

Med största sannolikhet var det inte det främmande planets avsikt att skjuta ner Hammarskjölds plan eller ens att få det att störta. Troligen ville det bara hindra mötet i Ndola med att få FN-planet att vända. Enligt den ende överlevande piloten, som dog kort senare, försökte Hammarskjöld själv komma till rätta med situationen och säga till piloten vad som var att göra, vilket ytterligare störde dennes koncentration och manöverförmåga i en akut kritisk situation. Hammarskjölds kropp påträffades efter störtningen intakt utanför planet men livlös.

Det var alltså en ganska klar olyckshändelse genom ett olyckligt ingrepp av ett buckanjärplan tillhörigt Katangas vita legosoldatesk, som gjorde väst mera skyldigt till olyckan än öst.. Ingen beklagade dock Generalsekreterarens död mera än president Kennedy.

Efter Hammarskjölds bortgång påträffades hans lilla filosofiska bok "Vägmärken" i manuskript, varmed Hammarskjöld helt oavsiktligt väckte en större sensation efter sin död än före eller genom, då han genom denna bok bevisade sig ha varit en kvalificerad mystiker, vilket allmänt inte hade trots om honom - sådant var på 60-talet anathema (tabu, förbjudet, otänkbart) särskilt i Sverige, och i årtal ansträngde sig skvalpressen för att svärta ner Hammarskjöld för detta, vilket den

försökte beteckna som en "svaghet". Hammarskjöld visste bättre, han lever ännu, medan alla hans vedersakare i svensk press, främst Olof Lagercrantz i Dagens Nyheter, och deras antimysticistiska offensiver är fullständigt bortglömda. En annan som lever kvar i debatten är Sven Stolpe, som förstod Hammarskjöld, var hans vän och skrev böcker om honom efter 1961. Han samlade bland annat Hammarskjölds tal i en volym. Andra slaskjournalister försökte göra gällande att Hammarskjöld begått självmord bland annat spekulativt dravel, som allt nu är glömt och hänvisat till nonsensstipparna.

Emellertid finns motståndet mot allt som "luktar" mysticism fortfarande kvar i Sverige, (som vissa deltagare i "*Roth*-debatten" betecknar som "*den sista sovjetrepubliken*"), vilket de flesta som ägnar sig åt väsentligheter här i livet vanligen har fått känna av. Denna vidskepliga skräck för mysticism beror huvudsakligen bara på vanlig okunnighet, då den mesta kvalificerade mysticismen i regel, som i Dag Hammarskjölds fall, egentligen bara är en vidareutveckling av fundamentalt sunt förnuft.

Ahasverus, del 26.

En annan vacker dam jag kände har med rätta åter och åter igen skrivits så vackert om bland annat av min gode vän Dimitrij Meresjkovskij och framför allt Charles Kingsley. Det var en unik dam för sin tid, den sista hellenskan, en dotter av den gode kejsar Julianus dagar, en helig jungfru av Guds nåde och därtill god som en ängel. Hon var absolut syndfri och en verklig helig jungfru. Hennes dygder var fulltaliga, hennes fel inga. Hon var antikens sista platoniker och den klassiska civilisationens sista aktiva försvarare. Hennes yrke var filosof, och med sin filosofi, som Sokrates', Platons, Aristoteles', Epikuros' och Marcus Aurelius' lärjunge, försvarade hon historien mot den nya tidens kristna barbari, brutalitet och fanatism. Hon predikade tolerans, jämlikhet, mänskokärlek och fred som en annan bättre Jesus utan att ställa anspråk eller vilja stifta någon ny religion. Hon ville bara bevara det gamla, Homeros' och Platons kultur, arvet från Ciceros och Senecas dagar. Jag kände henne mycket väl och älskade att umgås med henne, ty hon visste så mycket. Hon var den lärdaste i Alexandria, och hennes vänlighet och tolerans kunde få ett kristet hjärta att smälta om det inte var omänskligt grymt och djuriskt förhärdat. På den tiden kunde faktiskt de kristne bete sig som djur och värre, och vid ett kyrkomöte, jag tror det var vid Chalkedon, utbröt det faktiskt allmänt slagsmål med blodsutgjutelse och manfall mellan präster som företrädde olika åsikter om den gudomliga Sonens natur, åsikter som de inte på något sätt kunde bringa i harmoni med varandra, varför de ersatte dialogen med blodigt slagsmål. Från det ögonblick då den kristna religionen etablerades som statsreligion av Konstantin och fram till slutet av korstågstiden var världskristendomen faktiskt enbart en enda snurrig cirkus utan mening och nästan utan något konstruktivt drag, medan islam tidvis var mycket konstruktiv.

Hypatia var den sista som förestod den gamla tidens uppbyggliga livssyn och positiva, universella tolerans. Tolerans var vad som uppbar det romerska imperiet, och den tog slut när kristendomen legaliserade intoleransen. Men mot denna nya omänskliga tid vågade en Hypatia uppträda, den enda sanna av alla kristna, och pläderna för att även den gamla tiden var god; och vi var oroliga för henne, just för att hon var så ren och fläckfri, så otroligt ensidigt god, så oförmögen till att tro något ont om någon människa. Hon om någon efter Origenes var ett sannskyldigt helgon. Men det har skrivits så mycket om henne. Hon är en av dessa få som det bara kan skrivas gott om och som människor därför läser så litet om och känner så dåligt till, ty gemene man tycker bara om att läsa skvaller och sådant som är ont om folk.

Men mot henne uppträdde i Alexandria den fruktade och förskräcklige kristne ärkebiskopen Kyrillos, en mycket mäktig och farlig man, sedermera kanoniserad och dyrkad såsom helgon av alla duperade kristna fähundar som inte tänker själva än idag. Denne Kyrillos var i första rummet en realpolitiker, som, liksom dagens socialistiska ledare, i kristendomens namn kunde manipulera med sina massor hur som helst. För denne hänsynslöse biskops realpolitiska planer stod den fromma Hypatia i vägen då hon var den enda som stödde ordningens upprätthållare i Alexandria, prefekten Orestes, som i det längsta hindrade biskopens ambitioner från att alltför mycket överskrida lagens gränser. Biskopen eggade sina lösaktiga skaror till att bränna synagogor, plundra och mörda judar, förfölja sekterister och annat sådant som var rena laglösheten, som prefekten i tillbörlig ordning inlade protester emot inför kejsaren, som i egenskap av kristen inte tog någon notis av dessa okristna protester, medan dessa protester däremot högeligen misshagade biskop Kyrillos, som på grund därav inledde ett oförsonligt hat mot prefekten. Och han lät utsprida det ryktet att det var Hypatia som lindat prefekten om sitt lillfinger och fått honom att vidtaga sådana skändliga åtgärder mot den ofelbara statskyrkans intressen. Hypatia, Alexandrias och världens fläckfriaste själ, beskylldes sålunda för att i förbund med onda makter vålla splittring inom kyrkan och därmed inom riket. Och alla biskopens trogna kristna Hitlerjugend törstade efter oskyldigt blod.

Vi bad henne att lämna Alexandria och söka skydd i någon reträttplats utanför Egypten tills den galne Kyrillos skulle ha lugnat ner sig, men hon vägrade att svika sin plikt och offentliga ställning som stadens främsta lärare i kultur och filosofi. Hon vägrade svika sina elever. Och vi var mycket oroliga.

Till slut sade jag: "Om du stannar här till pingst kommer de att korsfästa dig som de korsfäste Jesus." Till det sade hon leende:

"Tror du det skall ge dem rätt? Om de gör mig till martyr för den sanning som jag representerar så är de så långt från kristendomens mening som de kan komma."

"Men tänk på alla oss som älskar dig och är rädda om dig."

"Det är därför jag stannar kvar." Och hon stannade kvar.

Och en dag omkring pingst blev hon plötsligt överfallen mitt på gatan och nerdragen från sin vagn av biskopens blinda blodhundar. Hon släpades med våld av dem till kyrkan, under vägen rev man kläderna av henne så att hon kom dit riven och blodig, men hon sade ingenting. Vi såg bara hennes ohyggliga lidande. Och där framför kyrkan lynchades hon till döds liksom en Axel von Fersen, och när hon var död gick de kristna så långt att de med ostronskal skrapade loss allt kött från hennes ben. Sedan brändes benen och alla de blodiga lemmarna upp på ett bål framför kyrkan. Denna massaker värre än Kristi korsfästelse, emedan det icke var en oskyldig man utan en oskyldig kvinna, leddes icke av den galne kyrkdiktatorn Kyrillos själv utan endast av en släkting till honom. Då svalde den stackars prefekten Orestes och gjorde därefter inget mera rättsligt motstånd mot Kyrillos och hans gängs omfattande lagöverträdelser i form av mordbrand, plundring och dråp på judar och andra misshagliga personer vars enda brott var att de borde anses såsom hedningar.

Det var en kristen människa som i likhet med så många äkta kristna personer både före och efteråt har offrats i kristendomens namn av den etablerade kristna eller okristna statsreligionen. Jeanne d'Arc var en annan, Giordano Bruno en tredje, tsar Nikolaj II en fjärde, Charles I en femte, och så vidare i oändlighet. Sanningen och dess offer och förespråkare tar aldrig någonsin slut. De som tror sig göra rätt när de dömer och straffar gör alltid fel, medan den som straffas med döden alltid är oskyldig.

Shakespearedebatten går vidare:

Del 48: Grundläggande problem för anti-stratfordianerna: *"En oreda av spöken"*

Det grundläggande problemet är att vi inte kan vänta oss någon hjälp från Poeten i uttrannsakandet av sanningen, eftersom han så noggrant dolde sin identitet, att den förblir outrannsaklig för gott. Om han var earlen av Oxford, så gör hans tio sista års stränga isolering det omöjligt för oss att med någon säkerhet identifiera honom som Shakespeare. Om han var Derby är det ännu värre, ty medan Oxford var en utpräglad poetisk personlighet var Derby det inte, och efter hans död brände puritanerna ner hans bibliotek, varmed alla spår av hans eventuella arbete och verksamhet fullkomligt utplånades.

Om Shakespeare var Bacons pseudonym, så var Bacon sorgfälligt noga med att hålla sina aktiviteter som Shakespeare åtskilda från sina andra som statsman, vetenskapsman och filosof, - så noga, att det nästan är helt omöjligt att kombinera Shakespeare med Bacon. Om Shakespeare och Bacon var en och densamme gjorde Bacon av någon outrannsaklig anledning det fullkomligt omöjligt för någon att kunna bevisa det. Det är också en del av problematiken: namnet Shakespeare etablerades så definitivt att det aldrig kan upphävas, medan det att Oxford, Derby, Bacon eller Marlowe skulle ha dolt sig under namnet Shakespeare aldrig kan bli mer än teorier, spekulationer och gissningar, tills någon en dag finner universellt acceptabla bevis som med ens förklarar allt, vilket än så länge inte har hänt sedan forskningarna inleddes för 300 år sedan.

Det svåraste fallet är dock Marlowe. Om han överlevde maj 1593 (vilket han troligen gjorde) och fortsatte skriva pjäser under Shakespeares namn (vilket han i så fall troligen gjorde) hade han inget emot att förbli dold för resten av sitt liv. Han accepterade i så fall den absurda situationen och nöjde sig som en god filosof med att göra det bästa av saken och anta sin existentiella inskränkning som en utmaning, och med glädje, som man kan misstänka, medan han ignorerade det faktum att han därmed gjorde det mycket svårt för forskare i framtiden att komma till rätta med saken, vilken situation han naturligtvis inte kunde överblicka.

Så anti-stratfordianerna har förskräckliga problem med denna oreda av spöken, i vilket det sista de kan vänta sig är någon hjälp alls från andra sidan graven.

Troligen var dock alla fem - Oxford, Derby, Bacon, Marlowe och Shakespeare, involverade i skaldens mysteriespel, på ett eller annat sätt.

Vi ska nästa gång försöka presentera en debattduell mellan argument för Bacon och Marlowe, som pågår som bäst på etern, där även alla andra berörda i fallet ingår.

George Gershwins fantastiska insatser

Det är inte alla som vet att hans föräldrar var ryska judar. Hans far hette Moshe Gershovitz, och det var inte alls självklart att den yngre sonen skulle bli musiker. I själva verket köpte de fattiga föräldrarna familjens första piano åt den äldre brodern Ira, men när väl George upptäckt dess möjligheter tog han över det och blev musiker. Han var då tolv år, och två år senare upptäcktes han som underbarn, och snart föll han för främst Chopin, Liszt och Debussy.

Hans väg var dock helt praktisk. Hans yrke blev musikförsäljarens, där hans huvudsakliga sysselsättning var att demonstrera den musik han sålde för sin firma med att spela upp den för kunderna. Därigenom blev han snabbt en mycket skicklig pianist som behärskade alla de modernaste och svåraste pianoteknikerna. Hans väg in i *show business* var helt naturlig, både sånger och *musicals* flöt lätt ur hans musikaliska fantasi, och hans äldre bror Ira blev snart hans stadiga och oskiljaktiga

textförfattare. Han kom i kontakt med Jerome Kern, Broadway öppnade sig för brödraparet; men den verkliga sensationen vållade George Gershwin med kompositionen "*Rhapsody in Blue*" 1924, då han var 26 år gammal.

Detta fantastiska verk gör som om det var den lättaste saken i världen något som ingen kunnat göra innan: lyfte upp den föraktade och taffliga jazzen till den klassiska musikens nivå. Som jazzsymfoniskt verk är det oöverträffat ännu idag med sin förtrollande melodirikedom, sitt ytterst raffinerade harmoniska nyskapande och sina ständigt genialiska infall av fantastiska modulationslösningar. Duke Ellington sade en gång, att om det bara låter bra så är det bra. "*Rhapsody in Blue*" är fortfarande ett av 1900-talets mest välljudande verk. Gershwins konst satsar mest på melodiken och dess förhöjning genom modulationer, hans melodik är så rik att den knappast behöver några intrikatare variationer eller någon kontrapunktik, och det är mest genom modulationerna han ständigt lyckas stegra spänningen och skönhetsintrycket. Han inför en helt ny slags musik, som han tyvärr blev ensam om. Verket följdes upp av Pianokonserten i F-dur 1925, den jazzsymfoniska dikten "En amerikan i Paris" 1928 samt den andra symfoniska rapsodin 1931, som tyvärr kommit i skuggan av den makalösa första. "En amerikan i Paris" är väl hans mest symfoniska verk, där den lugnare mellandelen genomgår en otrolig genomföring som direkt konkurrerar med Beethovens och Bruckners tonarkitektur. Samtidigt fortsatte han oupphörligt komponera nya sånger och musikaler, Fred Astaire blev en av hans främsta framförare, han studerade vidare seriös kompositionslära och umgicks med samtida storheter som Ravel, Schönberg (som han spelade tennis med), Prokofiev, Stravinskij, Alban Berg, Kussevitskij, Poulenc, Darius Milhaud med flera, och genomförde så sitt drömprojekt: en opera. Hans första operaförsök hade varit helt judiskt, det blev aldrig fullbordat, men "*Porgy and Bess*" handlade bara om negrer och var ytterligare ett steg vidare i utvecklingen av jazzen till en högre nivå.

Detta är Gershwins förnämsta insats. Han gick ner till rännstensnivå, plockade upp musik därifrån, förädlade den till symfonisk respektabilitet och presenterade den i sådan form men fortfarande med den jordnära kontakten med rännstensnivån bibehållen. Fastän han njöt av sin framgång och gärna dominerade societetsvärlden med sin briljans släppte han aldrig kontakten med rännstenen utan tvärtom odlade den och fortsatte vaska fram guld mest därifrån. Detta gör honom oerhört mänsklig och sympatisk. För att kunna ge "*Porgy and Bess*" rätt stämning och genuinitet bodde han bland de fattiga negrerna i Charleston i Syd-Carolina i två år medan han skrev operan.

Efter "*Porgy and Bess*" 1935, som gick i 124 föreställningar på Broadway, vilket var tillräckligt för att befästa den som en konstnärlig succé ehuru det var Gershwins första verk som inte gick med ekonomisk vinst, började han våren 1937 lida av trötthet och yrselanfall. Plötsligt säckade han ihop i juli, en hjärntumör konstaterades, han föll i koma, och två dagar senare var han död, 38 år gammal. Amerikas mest fantastiska tonsättarkarriär hade brutalt avklippts mitt i blomman av sin ungdom - Mendelssohn dog vid samma ålder. Chocken var bedövande i hela musikvärlden. Ej heller hade han någon arvinge, som kunde fortsätta hans verk: han förblir unik som den ende seriöse jazzsymfonikern, omöjlig att överträffa någonsin.

Många jazzmusiker har sedan dött lika unga och yngre, det har nästan blivit som en regel att jazzmusiker inte kan annat, men det har nästan alltid varit självförvållat, vanligen genom drogmissbruk, spritmissbruk, sexmissbruk och annat missbruk till döds. Nästan alla de främsta dukade under för denna märkliga självdestruktivitet eller självförbränning: Charlie Parker, Chet Baker, Lasse Gulin - de är ett oändligt antal. Gershwin var då nästan den enda av dem som dog av helt naturliga orsaker helt osjälvförvållat och fullständigt orättvist som den klarast oförgämligt lysande stjärnan av dem alla.

Vietnam i focus på filmfestivalen

Philip Noyce har filmatiserat Graham Greenes roman "*Den stillsamme amerikanen*" med den äran. Huvudrollen genomförs virtuost med små medel av Michael Caine, som bara blir bättre ju äldre han blir. Hans motspelare, amerikanen Brendan Fraser, kommer till korta i sin otacksamma roll, och symptomatiskt för föreställningen är att man njuter av Michael Caines diktion, där varje ord går fram med lätthet, medan man hela tiden måste läsa Brendan Frasers repliker för att alls kunna förstå vad han mumlar. Måste det vara så att en amerikansk skådespelare = obegripligt språk? Tyvärr håller man på att bli van vid detta missförhållande.

Filmen är till största delen inspelad i Saigon, och den har tagits tacksamt emot i Vietnam, medan man inte sett den med lika blida ögon i Amerika, vilket är fullständigt begripligt. Romanen nagelfar inledningsskedet i USA:s engagemang i Indokina när fransmännen tvingades dra sig ur och på ett för USA tämligen pinsamt sätt. Ännu pinsammare blir det när man sedan skärskådar den historiska utvecklingen med en kulminering på 1960-talet med en halv miljon amerikanska soldater sysselsatta med krig i Vietnam av vilka 10% blev kvar som kanon- och bombföda utan att kriget kunde vinnas. Ännu pinsammare blir det när man observerar hur president Nixon skötte kriget, vars inblandning av Kambodja i det stora våldet kom att leda till de röda Khmerernas maktövertagande där med den moderna tidens grymmaste terrorregim som resultat. Nixon slutade omsider sitt presidentskap som ett raglande och lallande drogvrak som fått sparken till följd av oegentligt förfarande efter att ha tagit åt sig äran för att ha avslutat Vietnamkriget - utan att medge de katastrofala förlusterna eller att han förlorat det.

Allt sådant kommer man att tänka på medan man får följa med "Den stillsamme amerikanens" sällsamma karriär i Vietnam 1952, när allt detta började. Amerikanernas inledande insatser var mest att störa fransmännens ordning med att sabotera allt vad de försökte göra för att i stället satsa på vilda privata buckanjärarméer som mest ägnade sig åt att massakrera civilbefolkningar, vilket bara jämnade vägen för kommunisterna. Amerikanerna hade ju även tidigare hjälpt kommunisterna till makten i Kina 1949 och varit de avgörande sponsorerna bakom kommunisternas maktövertagande i Ryssland 1917 för att inte tala om nationalsocialisternas maktövertagande i Tyskland 1933. Nu är amerikanerna säkrare än någon annan i världen på att Irak har massförtörelsevapen ("*massproduction weapons*," för att tala med president Bush, som ju liksom amerikanska filmskådespelare inte kan tala rent,) då ju faktiskt Amerika levererat dessa vapen till Irak, tagit betalt för dem och sparat kvittona.

Neil Jordans nya film heter "*The Good Thief*" och är en uppdatering av Jean-Pierre Melvilles klassiska hårdkokta gangsterfilm från 1956, "*Bob le flambeur*", "Bob spelaren". Neil Jordans säkra hantverk och skickliga grepp till trots visar sig den gamla regeln hålla: nyinspelningar kan aldrig överträffa originalet. Neil Jordans "Bob" spelas av Nick Nolte, ett förhärjat vrak till heroinist, som pratar så sluddrigt att man inte begriper ett enda ord han säger genom hela filmen. Hans röst låter som om han höll på att kräkas hela tiden. Han är den extrema motsatsen till gentlemannabov, och även riviera-miljöerna är genomgående stenhårda och avskräckande: heroinvärlden av mördare och disco-dunka-dunk med rave-parties typ fullständig hjärntvätt intill hjärndöd är varken någon rolig, mänsklig eller vacker värld. Polisen utgör då en friskare ingrediens spelad av Tcheky Karyo, som fastän han talar engelska på franska är betydligt mer begriplig än någon av de andra, Ralph Fiennes undantagen. Även Emir Kusturica har en sällsam biroll i komplotten. Detta är den första Neil Jordan-film jag har sett utan Stephen Rea, och ej heller håller den samma nivå som alla Neil Jordans tidigare filmer med Stephen Rea.

För första gången på många år har Peter O'Toole ställt upp i en film igen. Den heter "*The Final Curtain*" och är en praktfull och blodig satir över TV-underhållningsshowerna. Peter O'Toole spelar en åldrande show-värld som tar upp kampen med en fullkomligt oförskämnd yngre konkurrent. I sådana tvekamper, där priset är amerikanska TV-kontrakt och den amerikanska TV-publikens gunst, är alla medel tillåtna, som ryktesspridning i skvallerpressen, buggning med videokamera, utstuderat elektriskt sabotage med dödsfall som följd och värre saker. Kampen mellan dem blir till sist så bitter i denna ständigt allt svartare komedi, där ingen av dem har någon som helst distans till vad de håller på med, att det hela utvecklar sig till en tragedi. Till slut inser de sina misstag och försonas - för sent, då bådas liv är färdigt förstörda.

Det är praktfull teater från början till slut, där TV-underhållningsvärlden hänsynslöst kläds av ända in på skelettet, dramat som upprullas är en gastkramande skickligt berättad historia, och Peter O'Toole visar att han fortfarande kan göra mer än väl ifrån sig.

En annan Neil Jordan-film gick nyligen, som floppade i Amerika, där den gjordes, men som kanske är hans allra bästa film. "*In Dreams*" är en makaber och svart psykologisk thriller som går så långt i sin historias ruskighet att den till och med som skräckfilm blir mer avskräckande än effektiv. Det handlar om en barnamördare, som modern till en dotter helt ofrivilligt hamnar på samma mentala våglängd som. Tragedin inleds när barnaseriemördaren gör hennes dotter till sitt offer. Sedan blir tragedin obönhörligt allt hemskare: offren blir fler, omständigheterna blir allt makabrare, moderns verklighets-uppfattning förväxlas med hennes ohyggliga visioner, medan hennes väg allt skoningslösare länkas in på mördarens. Deras vägar möts på sinnessjukhuset, de mest upprörande scenerna är därifrån, men modern klarar av prövningarna och klarar slutligen av sitt barns mördare - men till vilket pris? Filmen är kanske inte bara hans mest upprörande men framför allt hans mest tragiska och psykologiskt mest unika och intressanta, då den återger moderns överspända känsloliv med en fullständigt övertygande realism, som vittnar om regissörens djupa och nästan överlägsna mänskliga förståelse.

Lika mördande uppskakande och nästan outhärdlig i sin ständigt obönhörligt uppskruvad stämning var Sam Peckinpahs klassiska "*The Getaway*" från 1972 med Steve McQueen som fängelseintern som bara kan komma ut om han lovar att hjälpa sin advokat genomföra en miljonkupp, och som får hjälp av sin fru Ali McGraw, hennes karriärs kanske bästa roll. Det hela spårar ur fullständigt, då advokaten försöker lura dem på pengarna, och större delen av filmen är sedan ett ständigt högre uppskruvat gatlopp på liv och död, som får ett oväntat lyckligt slut. Filmen nyinspelades 20 år senare med James Woods medan Sam Peckinpahs original förblir oöverträffbart.

På ett djupare plan rörde sig den verklighetsbaserade "*Donnie Brasco*" av Mike Newell med Johnnie Depp i sin mest intressanta roll som maffia-infiltratören som helt medvetet gör sig till bossen Al Pacinos bästa vän bara för att överlagt förråda honom och alla de andra vänner han vinner bland skurkarna - medan han rent mentalitetsmässigt förvandlas till en skurk själv. Det finns få sevärda maffia-filmer, men denna är definitivt en av de sevärdaste. Sällan har den rötäggsvärlden skildrats mera avslöjande realistiskt i all sin beklämmande tristhet.

En helt annan sorts film var den tysk-irländska inspelningen av Marion Bradleys "*The Mists of Avalon*", sagan om kung Arthur sedd från Morgan le Fays perspektiv, med Anjelica Huston som översteprästinna Vivianne men för övrigt med bara helt

okända unga briljanta skådespelare i en utsägligt vacker film. Jag har aldrig sett någon bättre kung Arthur.

Det var glädjande att se en nyinspelning av den klassiska gamla "Spiraltrappan" med den vackra Nicolette Sheridan i huvudrollen som den stumma sköterskan som får en familj galningar som alla försöker mörda varandra att ta hand om. I denna kanadensiska version var handlingen förlagd till en sagolik herrgård ute i arkipelagen vid British Columbia, där den ena efter den andra av familjen blir mördad trots närvarande polis medan orkanen effektivt håller dem isolerade från omvärlden....

En annan film som höll fortfarande var James "Titanic" Camerons "The Abyss" från 1989 om en sjunken atomubåt och besättningen som skall desarmera den under ytterst försvårande omständigheter med tillbörliga sabotage, galningar och fantastiska övernaturligheter under fullkomlig instängdhet med begränsat syre på 1000 meters djup - en film som alltjämt skimrar av sin sprudlande för att inte säga explosiva fantasikraft.

Kalender, februari 2003.

- 1 : 50 år sedan den stora översvämningskatastrofen i Holland.
- 2 : 60 år sedan tyskarna gav upp vid Stalingrad.
- 5 : Jörn Donner fyller 70 år.
- 6 : Claudio Arrau 100 år, en av 1900-talets finaste pianister.
- 7 : Sir Thomas More fyller 525 år.
- 8 : Jules Verne 175 år.
 - Operasångerskan Elly Ameling fyller 70 år, mest Mozart-tolkare.
- 9 : Anthony Hope ("Fången på Zenda") 140 år.
 - Brendan Behan 80 år.
 - Det ryska flygbolaget Aeroflot fyller 80 år.
- 10 : 80-årsminnet av Konrad Wilhelm Röntgen.
 - 240 år sedan Canada förenades under brittisk överhöghet.
- 11 : 40 år sedan Sylvia Plath begick självmord i London 30 år gammal.
- 12 : Franco Zeffirelli 80 år, framstående italiensk filmregissör.
 - Costa-Gavras fyller 70 år, framstående grekisk filmregissör, ("Z - han lever!")
 - 450 år sedan drottning Jane Grey, ett barn som aldrig ville bli drottning själv, avrättades av drottning Maria den Blodiga.
 - 10-årsminnet av Aurelio Lanciais bortgång.
- 13 : Georges Simenon 100 år.
 - Fjodor Sjaljapin 130 år.
 - Kim Novak 70 år.
 - 120 år sedan Richard Wagner dog.
- 16 : Selim Palmgren 125 år, österbottnisk tonsättare.
- 17 : 330 år sedan Molière dog.
 - 70 år sedan Blondie gifte sig med Dagobert, som då av sin far genast förklarades arvlös.
- 19 : Kopernikus fyller 530 år.
- 21 : Anaïs Nin 100 år.
- 22 : 100-årsminnet av Hugo Wolf.
- 25 : José de San Martín, Argentinas befriare, 225 år.
 - George Harrison skulle ha fyllt 60.
- 26 : Fats Domino 75 år.
- 27 : 70 år sedan Riksdagshuset i Berlin brändes ner av nazisterna.
- 28 : Vincente Minelli 90 år.

Hälsoresan, del 15 : Faroäl till södern

”Vad behöver du mer? Vad kan du mer begära? Här har du hela Medelhavet med Italiens vackraste panorama, den sicilianska kusten med dess oändliga generositet och utrymme, under den varma välgörande solen. Du kan bada dagligen ända in i november och bara njuta hela tiden, och det finns inget bättre sätt att hålla hälsan i idealisk trim. Och när du väl har hälsan - vad kan du mer begära? Under denna sol, i detta varma svallande hav, med bara naturens musik runt omkring dig, är det omöjligt att inte bara vara vid konstant gott humör. Inga sorger eller bekymmer kan nå dig. Det är bara att slappna av och njuta.”

Det var Ninos enkla men ytterligt sunda naturfilosofi, och den var oslagbar. När man väl en gång ägde hälsan och hade den garanterad genom en enbart välgörande, vacker och idealisk miljö i form av varmt medelhav och paradisstränder med god mat och härligt vin under ihållande underbart solsken, så kunde man inte begära något annat. Livet kunde inte bli bättre.

Vänskap

Vad är heligare än en relation?
Det finns ej ljuvligare väsen,
någon mer fantastisk emotion,
en mera levande fabrikation
än relationens resultat: en vänskap,
ännu heligare såsom vibration,
som dock väsentligen förpliktar;
ty vad är en vänskap som ej håller?
Vänskap som ej alltid biktar
trohet över alla gränser
och bevisar tidlöshets stabilitet
kan aldrig skryta någon giltighet.
Ärlighetens trohet är det enda måttet
för en evighetens vänskaps hållbarhet.

Hälsan

En vacker värld med goda människor,
ljuvligt medelhav med frisk natur,
en sol som bara strålar av varm generositet
och sprider liv och lycka åt ett paradisiskt land,
god mat att njuta av i måttlighet
med vin som lämplig glädjedryck
att smycka minnesvärda vänskapsstunden,
och en hälsa, som blott medför detta underbara
att man slipper tänka på sin kropp och bry sig om den -
är det för mycket begärt? Kan man begära mera?
Jag kan ej begära mera och begär ej mer
och vågar ej begära ens så mycket;
ty hur väl jag vet hur få det är förunnat
att ens komma så långt att begära något
av det endast mänskligt och naturligt, självklart goda.

Vi hade en underbar heldag vid havet och tog ut den till det yttersta, ty det var min avskedsdag från södern. Nino hade velat bjuda mig på en ordentlig 50-årsmiddag, men vi fick inskränka oss till en lasagne med en flaska vin där vid havet - mer än så unnades vi inte av tiden. Nino lovade att spara min stora 50-årsmiddag tills jag skulle komma nästa gång, som ju ingen visste när det kunde bli.

Men vinet var desto bättre, och vi tog ytterligare ut eftermiddagen med glass och kakor och en rejäl *amaro* utom *cappuccino* med annat. Jag berättade om mitt möte med Julio Cesare från Colombia och Juan Miguel från Argentina i somras i Ladakh och hur Julio på tal om Sicilien genast hade frågat: "Känner du till *amaro* Averna?" vilket jag naturligtvis gjorde. Sålunda hade vi två från Colombia respektive Sverige en unik intim kunskap gemensam om en av Siciliens bästa hemligheter.

Nino berättade om sitt förakt för hela det sicilianska etablissemanget - den sicilianska politiken handlade bara om privata intressen - ingenting annat. Han skrotade till och med systemen till martyren Falcone, som i sin broders namn ville bli borgmästare av Palermo, som för att använda sin broders martyrdöd som medel till att göra en egen karriär. Nino kände bara avsmak för allt vad som hade någonting över huvud taget med politik att göra och ägnade sig i stället helt åt konsten att leva, att njuta av havet och att vara fri.

Vi pratade naturligtvis även mycket om min far. Han hade varit mycket med mig på denna resa, i Grekland hade jag drömt om honom, och Nino hade ju lärt känna honom redan 1981 för 20 år sedan. För 10 år sedan hade jag lärt känna Nino och avlöst min far, så vi hade en 20-årig gemensam historia att bygga vidare på.

Men uppbrottet närmade sig, och jag måste med tåget. Nino körde mig till stationen, där jag fick sitta i fred i en kupé ända fram till Messina, då den plötsligt invaderades av tre vilda ungdomar med en jättelik hund. Jag låtsades bara kunna engelska; när en av dem satte i gång med att röka i denna *No Smoking*-kupé sade jag ifrån, varvid alla tre försvann spårlöst för resten av resan med den väldiga hunden. Jag såg dem sedan kliva av tåget i Rom. Jag hade kommit billigt undan.

(forts. i nästa nummer)

Bröllopsresan, del 4: Intermezzo

Ingen märkte att min gyfl var öppen under hela bröllopet - inte ens jag själv. Det var så dags att stänga den efteråt, men jag prisade mig lycklig att ingen märkt det. Min kostym var sådan att det lyckligtvis var omöjligt att märka det under den långa kavajen - men ändå! Något sådant är ju det sista man får glömma på ett bröllop.

Bröllopet var annars utan tvekan 100% lyckat - det fanns ingen malört i den överfulla och översvämmade glädjebägaren. I stället kom naturligtvis baksällan efteråt.

För att klara denna för vi ut på landet till Castagné uppe i bergen, där det fortfarande var så pass angenämt att man lugnt kunde sitta ute i solen hela eftermiddagen. Först när skymningen inleddes började man frysa. Denna dag var ju den första med vintertid, man hade fått en extra timme till skänks, så att ens liv därmed hade förlängts, med dock den påföljd att solen nu gick ner en timme tidigare.

När man reflekterade över bröllopet och dess ymniga skörd av nya intryck och bekantskaper mindes man även med välbehag dess förspel - resan ner och det trevliga musikaliska resällskapet i form av den femspråkiga damen som arbetat för orkesterföreningen i Stockholm. Vi hade givetvis haft de intressantaste diskussioner om musik och bland annat dryftat det märkliga i att så många framstående dirigenter blev så extremt gamla och förblev så extremt vitala högt upp i ålderdomen. Vi var

helt överens om att musiken hade med saken att göra. Jag påpekade det märkliga i att utövare av klassisk levande musik därmed höll sina hjärnor konstant i god trim genom de oupphörliga koncentrationsövningarna: en musiker kan aldrig spänna av så länge han utövar krävande disciplinerad musik, vilket resulterar i ständig nödvändig alerthet. Hon belyste det faktum att dirigenter alltid till fullo kan leva ut sina känslor utan att någonsin behöva undertrycka något som en troligen väsentlig faktor hos sådana dirigentfenomen som Toscanini, Bruno Walter och Georg Solti, som arbetade upp i 80- och 90-årsåldern. Vi var helt överens.

Vädret förblev så underbart, att det var en njutning att sitta utomhus och sola sig i korta ärmar - den 28 oktober! Den 29 oktober bar det söderut i samma idealiska väder. Något hade hänt på järnvägslinjen mellan Verona och Bologna, men vi (passagerare) fick aldrig veta vad. Vi konstaterade bara att poliser rusade genom tåget i panikartad stress, vi hörde uttryck från dem som "Vi har ännu en minut på oss," och när en dam frågade dem om det fanns en bomb på tåget svarade polisen lakoniskt: "Det är värre än så, signora." Men någon klarhet fick vi aldrig, och fram kom vi.

I Ancona fanns det ingen Superfastfärja denna gång. Det såg jag genast från tågstationen. Mina onda aningar bekräftades när jag kom till hamnen: ingen Superfast låg inne, och pirerna var tomma. Ändå skulle det gå en färja idag klockan 19. När jag hemsökte biljettkontoret hänvisades jag helt lugnt till Blue Star Ferries, en blå i stället för en röd färja, som naturligtvis skulle avgå klockan 19. Allt stämde. Man var räddad igen.

Om vädret skulle hålla skulle man få en idealisk överfart och glida igenom hela den grekiska arkipelagen från väster i dagsljus. Det fanns hopp minsann.

I själva verket var himlen alldeles ovanligt klar hela resan, och skymningstågresan från Patras till Athen bjöd på ett exceptionellt vackert skådespel, då varje enskilt berg framträdde kristallklart i glödande färger längs hela Korintviken belysta av brinnande moln som blev alltmer intensiva i sitt sken ju mer grant purpurroda de flammade nästan hela vägen fram till Korint. Man glömde helt bort att läsa.

Och i Athen var allting som vanligt. Elias hälsade mig välkommen. Man var hemma igen.

(I nästa nummer inleds reseskildringens huvuddel, nämligen doktor Sandys bordssamtal i fyra avsnitt, där det första helt ägnas åt judendomen.)

Lyckliga möten i Ladakh, del 6: Fiasko i öknen.

Utomordentligt utvilad efter nio timmars sömn lovade dagen inte annat än gott. Vädret var strålande, och alla var på bästa humör. Mina franska vänner skulle nöja sig med en tur ner till Rizong under dagen och tillbaka, medan de följande dag planerade återfinna mig i Themisgam.

Vägen till Themisgam var inte svår. På halva vägen låg det mycket idylliska samhället Hemis-Shukpachen med en obligatorisk gompa mitt i byn, som mest var värd ett besök för de spektakulära omgivningarnas skull: Hemis-Shukpachen är mycket naturskönt beläget. En dam kallade in mig till sitt hus, som var ett omfattande gästhus i vardande. Hon passade på att göra reklam för sin syster i Saspol, som hade egen rörelse där med splitternytt gäst- och festhus. Jag ville inte göra henne besviken med att omtala att Saspol inte låg på min väg. Hon bjöd på te och var mycket intresserad av mina kartor, då hon aldrig tidigare hade sett så utförliga kartor över landet hon levde i. Jag hade kunnat underhålla henne hela dagen med dem om jag velat.

Passet efter Hemis-Shukpachen var ännu lättare än passet mellan Yangthang och Hemis. Man kom snabbt upp till krönet (bara 3710 meter) men möttes sedan av en svidande överraskning: på andra sidan fanns ingenting utom tomma rymden och ett tvärbrant stup. Först när man ansträngde ögonen en smula kunde man upptäcka att det faktiskt ringlade en smal stig neråt i sicksack, men man fick verkligen anträda den försiktigt för att inte störta ner.

Från passet skulle det bara vara utför och nedåt hela vägen fram till Themisgam, så det var bara att knalla på, vilket man pliktskyldigast gjorde, medan tiden gick. Men vägen verkade bra lång. Den följde en uttorkad vattenravin som hela tiden krökte sig i krokarna vilket den inte skulle göra enligt kartan. Ändå blev jag inte ett dugg orolig, förrän plötsligt dalen öppnade sig för ett felaktigt landskap. I stället för de blomstrande bygderna kring Themisgam utbredde sig det ödsligaste tänkbara ökenlandskap utan ett grönt strå. Till min ytterligare fasa framträdde för min blick ett vidsträckt indiskt militärläger. Jag hade trampat in i en fullkomligt fel del av världen.

För att kunna orientera mig var jag egentligen befann mig styrde jag kosan mot en avlägsen ensam människa, den enda jag såg, som höll på att tvätta sig i en balja utomhus från topp till tå. Det visade sig vara fullkomligt fel sorts människa. Han var en indisk soldat som bara kunde tala hindi. Han röt åt mig på hindi utan att jag begrep någonting, medan jag försiktigt frågade om vägen till Themisgam, vilket Ortsnamn han tydligen aldrig hade hört förut. Han krävde att jag skulle öppna min ryggsäck och hålla mig på avstånd från honom med den, som om han väntade sig exploderande granater ur den. Jag visade mit kexpaket och några böcker. Då blev han lugn men fortsatte att ryta att jag skulle gå därifrån men åt andra hållet. Jag hade tur som inte blev kroppsvisiterad eller blev av med min kamera, som jag klokt nog gömt underst i ryggsäcken. Det stod alltför pinsamt klart för mig, att jag hade klampat rakt in i en *restricted area*, förbjudet område för såväl turister som Ladakhier, ett hemligt militärläger, där allt jag såg var hemligt; och han hade naturligtvis först tagit för givet att jag var en farlig Kashmir-terrorist. Som tur var hade varken han eller jag varit beväpnade. Vi kom båda undan med blotta förskräckelsen.

Jag gick åt andra hållet och kom småningom fram till floden Indus och orten Hubli. Jag hade alltså gått alldeles åt helvete fel och tydligen följt fel dal ner efter passet. Jag var förkrossad. I stället för att komma fram hade jag kommit längre bort från Themisgam än från passet. Det var ohyggligt frustrerande, i synnerhet som ökensolen stekte och mina krafter var på upphällningen. Fötterna och benen klarade sig, men axlarna klagade nu högljutt på den skavande ryggsäcken. Men det var bara att gå vidare.

Efter denna fatala omväg kom jag äntligen fram till Themisgam först vid tretiden på eftermiddagen efter sex timmars ökenvandring. Jag fann dock mitt gamla gästhus från förra året och blev omedelbart lika väl mottagen igen med massor av te och mat. Men jag ville bara vila av helt naturliga skäl.

Ökenvandringen från Likir till Themisgam är väl den vanligaste och lättaste av alla trekkingturer i Ladakh och borde ta tre dagar om man inkluderar Rizong. Om man inte inkluderar Rizong kan man göra den på en dag. Med Rizong är två dagar minimum. Jag hade åtminstone klarat denna tur på två dagar inklusive både Rizong och en extra omväg på 10 kilometer.

De enda andra västerlänningarna i Themisgam var två damer från Schweiz och Frankrike. De var på en privattur med en hyrd guide, som visste mycket och var angenäm att tala med. Äntligen fann jag någon som visste allt om Tar La! Han hade varit över passet fyra gånger och medgav att det var förskräckligt, i synnerhet om man måste leda en grupp. Han ansåg dock att jag hade goda chanser, då det var mycket lättare att bestiga det ensam. Man måste dock dela upp det på två dagar. Första dagen beger man sig upp till Tar och övernattar där och startar sedan

passbestigningen tidigt nästa morgon, då denna är mycket besvärlig - passet är mycket brant på båda sidor, och det gäller att klättra upp nästan 2000 meter. Men när man väl kommit över passet är det lätt att samma dag komma vidare till Wanla och Lamayuru. Imponerad av min prestation att komma från Likir på två dagar via Rizong, Hemis-Shukpachen och Hubli menade han att det inte skulle vara några problem för mig. Han kunde ha rätt, men jag avstod ändå frivilligt.

Mina axlar var helt förstörda av dagens ryggsäcksvedermödor, och även dagens båda pass på bara 200 meters uppstigning hade varit alldeles tillräckliga erfarenheter. Uppstigningen från Hubli till Themisgam hade varit värst. Uppstigningen till Tar La skulle vara på 2000 meter, från 3000 till 5200. Nej tack.

Det var inte meningen att resan skulle bli en självplågarresa med risk för bestående men som resultat. Tvärtom, resan var mest inriktad på nya kontakter och mänskliga utbyten, studier och framför allt nya inblickar i det mänskliga. Att besegra Tar La skulle bara vara en mans-chauvinistisk prestation och egotripp som skulle vara fullkomligt uttröttande och även innebära vissa risker. Det var mera värt att koncentrera sig på nöjena.

Guiden i Themisgam berättade också, att det var mycket vanligt att vandrare gick fel mellan de båda tvillingpassen Meptek och Lago La. Det hände ideligen, och alla olyckliga vandrare som råkade ut för det hamnade helt ofrivilligt i det indiska militärlägre. Jag var alltså långtifrån ensam om denna genanta dumhet.

Ett annat oväntat fiasko: när jag kom ner till Indus tog filmen slut, och naturligtvis bytte jag då film. Efter några bilder blev jag misstänksam mot ljudet hos mataren, som ska dra filmen framåt. I kvällsmörkret senare öppnade jag kameran och fick då mina värsta farhågor besannade: filmen kunde inte matas fram utan hade släppt från början. När jag försökte igen visade det sig att filmen helt enkelt var för trög i sin spole. Den måste släppa i vilken kamera som helst. Det var bara att ta en annan film. Detta problem har aldrig förekommit tidigare.

Vi hade en angenäm middag på kvällen med hela familjen, och de var väldigt vänliga och omtänksamma mot mig. Det var för att återuppleva denna underbara stämning och vänlighet i Themisgam som jag velat återvända hit, här finner man det idealiska levnadssättet bland enbart jordbrukare närmare jorden än man kan komma, och deras empati, omtanke och samlevnadsvett är total. Man saknar ingenting här när det gäller ren mänsklighet.

(forts. i nästa nummer.)

Några böcker av Nicholas Luard.

Han är något så ovanligt i vår tid som en sagoskimrande naturromantik som glänsar av poetisk känslighet i sina naturliga övernaturligheter. Han är mest känd för tre böcker: "*Gondar*" från Etiopien, "*Kala*" från Kalahari och "*Himalaya*" från Nepal. "*Kala*" är den bästa, medan "*Himalaya*" tyvärr är den svagaste, om dock även den i rikt mått är uppfylld av smäktande poetiska naturskildringar från den vildaste sidan av livet.

"*Gondar*" är väl den mest romantiska med ett rikt utbud på dramatiska människor och intriger, det är en spännande äventyrsskildring där allting händer hela tiden, och de olika händelseutvecklingarna och intrigtrådarna är skickligt invävda i varandra. I all sin charm och färgstarkhet framstår den dock som ytlig i jämförelse med den mycket intressanta "*Kala*", som rör sig på ett mycket djupare plan.

"*Kala*" är en föräldralös flicka som överges ute i vildmarken av sina egna för att överantvaras åt vård av hyenor. Precis som Kiplings Mowgli blir hon helt naturaliserad och uppfostrad till att bli ett likadant djur som de djur som vårdar

henne, alltså hyenorna, allmänt betraktat som Afrikas mest avskyvärda djur, fula fega asätare med ett hårresande skratt som läte och fruktade för sin groteska farlighet, så att till och med lejonerna undviker dem. Denna flicka tilldrar sig vita människors uppmärksamhet, dels sådana som vill använda henne som uppvisningssensation i London (som pendang till 'Elefantmannen' - detta är mot slutet av 1800-talet,) och dels en begåvad kvinnlig Darwin-lärjunge, vars forskningar till och med den store Darwin själv imponeras av och uppmuntrar. Hon tror sig i Kala finna svaret till frågan om 'den felande länken' i naturen.

Historien som berättas är utomordentligt mångfacetterad i främst skildringen av den känsliga stumma naturflickans hemlighetsfulla psyke, i det hänsynslösa avklädandet av den 'civiliserade' människan, som är ett värre monster än de kloka hyenorna, i den fina skildringen av Darwinismens hårda villkor i en hopplöst bigott viktoriansk värld, och i den sympatiska skildringen av den handikappade zigenarbortbytingen, den enda som kommer Kala nära och förstår henne kanske just tack vare sin egen vanskapthet och sina bittra erfarenheter av den 'civiliserade' människans verklighet.

Även "Himalaya", som handlar om yetis, är intressant för sin intima naturnärhet och extrema lyhördhet för den ytterst tillspetsade naturliga känslighet, som är utmärkande för alla Nicholas Luards romaner. Han är 65 år gammal och lär leva på ön Jersey.

Göteborg 3.2.2003